

Muqaddas Rim imperiyasi .

Murodillayev Bahrom Asliddin o'g'li

murodillayevbahrom14@gmail.com

Telefon raqam: +998889332901

Denov Tadbirkorlik va pedagogika institutining 2-kurs tarx yo'nalishi talabasi.

Annotatsiya : Ushbu maqolani yozishdan maqsad Muqaddas Rim imperiyasining gullab yashnagan, hukm surgan hamda tanazullini yoritib berishdan iborat bo'lib hisoblanadi.

Kirish so'zlar:

V asrda Galliyadagi Rim hokimiyati mavqeyining pasayishi fonida mahalliy german qabilalari bu yerda nazoratni o'z qo'liga oldi. V asr oxiri va VI asr boshlarida Xlodvig I va uning vorislari boshchiligidagi merovinglar frank qabilalarini birlashtirib, Shimoliy Galliya va o'rta Reyn daryosi vodiysi mintaqasi ustidan o'z nazoratini o'rnatdi. VIII asrning o'rtalariga kelib, merovinglar yo' boshchisiga aylangan Karl Martel boshchiligidagi karolinglar sulolasi amalda bu hudduda o'z hukmronligini o'rnatdi. Uning o'g'li Pipin Pakana 751-yilda rasman Franklar qiroli bo'ldi va Rim papasining roziligini oldi. Karolinglar oilasi papa bilan yaqin ittifoq tuzishdi.

768-yilda Pipin Pakananing o'g'li Karl Franklar qiroli bo'ldi va qirollik hududlarini kengaytira boshladi. Oxir-oqibat u o'z mamlakati hududiga hozirgi Fransiya, Germaniya, Shimoliy Italiya, Markaziy Yevropa mamlakatlari hududlarini qo'shib oldi. Endi Franklar qirolligi bevosita Papa yerlari chegaradosh bo'lib qoldi.

797-yilda Sharqiy Rim imperatori Konstantin VI o'zini imperator deb e'lon qilgan onasi Iren tomonidan taxtdan chetlatildi. Katolik cherkovi faqat erkak Rim imperatorini xristian olamining boshlig'i deb hisoblaganligi sababli, Papa Lev III yangi Rim imperatori uchun nomzod qidira boshladi.

Karlning lombardlarga qarshi Papa mulkini himoya qilishda cherkovga ko'rsatgan yordami uni ideal nomzodga aylantirdi. 800-yilning 25-dekabrda Rim papasi Lev III Buyuk Karlga imperatorlik tojini kiygazdi va G'arbda uch asr davomida birinchi

marta imperatorlik unvonini tikladi. Bu papaning tanazzulga yuz tutayotgan Vizantiya imperiyasidan yuz o'girib, Karolinglar boshqaruvidagi franklar qirolligining yangi kuchga aylanishining ramzi sifatida ko'rish mumkin. Buyuk Karl Renovatio imperii Romanorum („Rim imperiyasining yangilanishi“) unvonini qabul qildi.

814-yilda Buyuk Karl vafot etgandan so'ng, imperatorlik toji uning o'g'li Lyudovik I Taqvodorga o'tdi. 840-yilda Lyudovik I vafot etgandan so'ng, hokimiyat uning o'g'li Loterga o'tdi. Bu vaqtda Buyuk Karl hududi bir necha hududlarga bo'linib ketgan edi. IX asr oxirlarida G'arbiy Franklar qirolligi va Sharqiy Frank qirolligi hudularini qirol Karl Kal va Karl Semiz Imperiyani qisqa vaqt ichida birlashtira oldi. 888-yilda Karl Semiz vafotidan keyin Karolinglar imperiyasi parchalanib ketdi va hech qachon qaytib tiklanmadi.

Sharqiy Frank qirolligitahrir

Taxminan 900-yilda Sharqiy Frank qirolligining gersogliklari (Frankoniya, Bavariya, Shvabiya, Saksoniya va Lotaringiya) qayta birlashdi. 911-yilda Karolinglar qirol Lyudovik II vafot etganidan so'ng[23], Sharqiy Frank tojini kiyish uchun G'arbiy Frank qiroliga murojaat qilinmadi, balki uning o'rniga Frankoniya gersogi Konradni Rex Francorum Orientalium qilib sayladi. 919-yilda o'limi oldidan Konrad tojni Saksoniyalik Genrix Faulerga (919-936-yillar) topshirdi.

Genrix 936 yilda vafot etdi, lekin uning avlodlari, Ottoniylar (yoki yudolfing) sulolasi Sharqiy Frank qirolligini (yoki Germaniya qirolligi) taxminan bir asr davomida boshqarishdi. Genrix Faulerning o'limidan so'ng, uning o'g'li Otton I 936-yilda Axenda qirol etib saylandi. U kichik grafliklar va bir necha gersoglarning bir qator qo'zg'olonlarini bostirdi. Shundan so'ng, qirol gersoglarning tayinlanishini nazorat qilishga muvaffaq bo'ldi. U Sharqiy Frank gersogliklarining aksariyat rahbarlarini o'z qarindoshlari bilan almashtirdi. Shu bilan birga, u o'z oila a'zolarining qirollik huquqlarini buzilishiga yo'l qo'ymaslik uchun e'tiborli bo'ldi.

Muqaddas Rim imperiyasining tashkil topishi:

951-yilda Otton I Italiyaning beva qirolchasi Adelaydaga yordamga bordi, dushmanlarini mag'lub etdi, unga uylandi va Italiya ustidan nazoratni o'z qo'lga oldi. 955-yilda Otton I Lechfeld jangida vengerlar ustidan g'alaba qozondi. 962-yilda Otton I ga Rim papasi Ioann XII imperatorlik tojini kiydirdi. Otton I ning imperator sifatida toj kiyishi nemis qirollarini Translatio imperii an'anasi orqali

Buyuk Karl imperiyasining vorisi sifatida belgilandi. Buyuk Otton I hukmronligi davridan boshlangan san'atning gullab-yashnashi Otton Uyg'onish davri sifatida atalib, uning markazi Germaniya edi, qolaversa, Shimoliy Italiya va Fransiyada ham ushbu jarayon yuzaga keldi.

963-yilda Otton I hozirgi Ioann XII ni taxtdan ag'dardi va yangi Rim papasi sifatida Lev VIII ni papalikka ko'tardi. Ushbu voqea Sharqiy Rim imperiyasi bilan ziddiyatlarni yuzaga keltirdi, ayniqsa Otton I ning o'g'li Otton II imperator Romanorum unvonini qabul qilganidan keyin bu ziddiyat kuchaydi[30]. Shunga qaramay, Otton II Vizantiya malikasi Teofanuga uylanib sharq bilan nikoh aloqalari orqali yangi munosabatlarni o'rnatdi.

996-yilda Otton III o'zining amakivachchasi Grigoriy V ni birinchi nemislardan bo'lgan Rim papasi etib tayinladi. Otton III 1002-yilda yosh vafot etdi va uning o'rini amakivachchasi Genrix II egalladi. Genrix II 1024-yilda vafot etdi va Saliyan sulolasidan bo'lgan Konrad II gersoglar va zodagonlar o'rtasidagi bahs-munozaralardan keyingina qirol etib saylandi.

Muqaddas Rim imperiyasi oxir-oqibat to'rtta qirollikdan iborat bo'ldi. Shohliklar quyidagilar edi:

- Germaniya Qirolligi (962-yildan imperiyaning bir qismi);
- Italiya Qirolligi (962-yildan 1801-yilgacha);
- Bogemiya Qirolligi (1002-yildan Bogemiya gersogligi (1198-yilda qirollikka aylangan);
- Burgundiya qirolligi (1032-yildan 1378-yilgacha).

Yuqori o'rta asrlartahrir

Shtaufenlar sulolasitahrir

Saliyan sulolasi 1125-yilda Genrix V ning o'limi bilan tugagach, gersoglar uning yaqin qarindoshlarini emas, balki o'rta darajada kuchli, ammo allaqachon keksaygan Saksoniya gersogi Lotarni tanladilar. U 1137-yilda vafot etganida, gersoglar yana yangi qirol tayinlashdi. Ular Shtaufenlar oilasidan imperator Genrix IV ning nabirasi Konrad III ni qirol etib saylashdi. Shtaufenlarning hokimiyta tepasiga kelishi Velflar bilan bir asrlik janjal keltirib chiqardi. Konrad Velflarni o'z mulklaridan quvib

chiqardi, ammo 1152-yilda vafotidan keyin jiyani Fridrix I „Barbarossa“ uning o‘rnini egalladi va Velflar bilan sulh tuzdi.

Franklar qirolligi

Fridrix I Barbarossa 1155-yilda imperator taxtiga o‘tirdi. U qisman imperatorning kuchini papadan mustaqil ravishda oqlashga urinib, imperiyaning „Romanligi“ ni ta’kidladi.

Fridrix I ning siyosati birinchi navbatda Italiyaga qaratilgan bo‘lib, u shimolning tobora badavlat va erkin shaharlari, ayniqsa Milan bilan to‘qnash keldi. U, shuningdek, Papa Aleksandr III (1159—1181-yillar) ga qarshi ozchilik tomonidan saylangan nomzodni qo‘llab-quvvatlab, Papalik bilan navbatdagi mojaroga aralashdi[36]. Fridrix I 1177-yilda Aleksandr bilan nihoyat sulh tuzishgacha bir qator antipapalarni qo‘llab-quvvatladi. 1190-yilda Fridrix I Uchinchi Salib yurishida qatnashib, Kilikiya Armaniston Qirolligida vafot etdi.

Shtaufenlar davrida nemis knyazlari g‘arbiy slavyanlar yashamaydigan yoki kam yashaydigan erlarni muvaffaqiyatli, tinch yo‘l bilan sharqqa joylashtirishga yordam berishdi. Imperiyaning g‘arbiy qismidan nemis tilida so‘zlashuvchi dehqonlar, savdogarlar va hunarmandlar, ham nasroniylar, ham yahudiylar bu hududlarga ko‘chib kelishgan. Bu yerlarning asta-sekin nemislashuvi murakkab hodisa bo‘lib, uni XIX asr millatchiligining noxolis atamalarida talqin qilmaslik kerak. Sharqqa joylashish imperiyaning ta’sirini Pomeraniya va Sileziyani o‘z ichiga olgan holda kengaytirdi, shuningdek, mahalliy slavyan hukmdorlari bilan nikohlar orqali munosabtlarni normallashtirdi.

Fridrix I Barbarossaning o‘g‘li va vorisi Genrix VI davrida Shtaufenlar sulolasi o‘zining eng cho‘qqisiga chiqdi. Genrix VI Sitsiliyaning Norman qirolligini o‘z hududlariga qo‘shib oldi, ingliz qirol Richard Sheryuraknini asirlikda ushlab turdi[40]. Fridrix Barbarossa vafotidan so‘ng kenja o‘g‘li Shvabiyalik Filipp va toj uchun kurashgan Genrix Arslonning Brunsviklik o‘g‘li Otton ikki tomonlama saylandi. 1208-yilda Filipp janjalda o‘ldirilganidan so‘ng, Otton yakka hukmdorga aylandi.

Imperiya va Sitsiliyaning birlashishi tahdididan qo‘rqqan Papa Innokentiy III Germaniyaga yurish qilgan va Ottonni mag‘lub etgan Fridrix II ni qo‘llab-quvvatladi. G‘alabasidan so‘ng, Fridrix ikki hududni alohida saqlash haqidagi va’dasiga amal qilmadi. Garchi u Germaniyaga yurishdan oldin o‘g‘li Genrixni

Sitsiliya qiroli etib tayinlagan bo'lsa ham, u hali ham haqiqiy siyosiy hokimiyatni o'zi uchun saqlab qolgandi. Bu jarayon Fridrix II 1220-yilda imperator taxtiga o'tirgandan keyin ham davom etdi. Fridrix II ning kuchini oshishidan qo'rqib, Rim papasi uni quvg'in qildi. Yana bir munozarali nuqta Fridrix va'da qilgan, lekin qayta-qayta keyinga qoldirgan Salib yurishi edi. Keyinchalik, quvg'in qilingan bo'lsa-da, Fridrix 1228-yilda Oltinchi Salib yurishiga rahbarlik qildi, bu jarayon Quddus Qirolligini vaqtincha tiklash bilan yakunlandi.

Uning imperatorlik da'volariga qaramay, Fridrixning hukmronligi imperiyada markaziy boshqaruvning parchalanishining asosiy burilish nuqtasi bo'ldi. Sitsiliyada zamonaviy, markazlashgan davlatni barpo etishga e'tibor qaratgan bo'lsa-da[44], u asosan Germaniyada bo'lmagan va Germaniyaning dunyoviy va cherkov knyazlariga keng ko'lamlı imtiyozlar: 1220-yilda yepiskoplar tayinlash, tariflar o'rnatish, tanga zarb qilishlarni bergan

Muqaddas Rim Imperiyasi XI asr

Bogemiya Qirolligita'hrir

Bogemiya Qirolligi o'rta asrlarda muhim mintaqaviy kuchga ega davlat edi. 1212-yilda qirol Ottokar I (1198-yilda „qirol“ unvonini olgan) imperator Fridrix II dan Sitsiliya Oltin buqasini (rasmiy farmon) olib, Ottokar va uning avlodlari uchun qirollik unvonini qabul qilib oldi va Bogemiya gersogligi qirollikka aylandi. Bogemiya qirollari Muqaddas Rim imperiyasi oldidagi imperator kengashlarida ishtirok etishdan tashqari barcha majburiyatlardan ozod qilindi. Karl IV Pragani Muqaddas Rim imperatorining qarorgohi qilib tanladi.

Xulosa qilib aytishimiz mumkinki, Muqaddas Rim imperiyasi buyuk imperiyalardan bittasi bo'lib yevropada yagona hisoblangan hamda katoliklarning mutloq hukmronligini o'z hokimiyati ostida birlashtirgan ekan.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Witt, Ronald G. (19 March 2012). The Two Latin Cultures and the Foundation of Renaissance Humanism in Medieval Italy. Cambridge University Press. p. 27. ISBN 978-0-521-76474-2. Retrieved 6 February 2022.
2. Chambers, Mortimer (1974). The Western Experience. Knopf. p. 204. ISBN 978-0-394-31806-6. Retrieved 6 February 2022.

3. Barraclough, Geoffrey (1984). *The Origins of Modern Germany*. New York: W. W. Norton & Co. Inc. ISBN 978-0-393-30153-3.

Barraclough 1984, pp. 101-134.

4. Barraclough, Geoffrey (1984). *The Origins of Modern Germany*. New York: W. W. Norton & Co. Inc. ISBN 978-0-393-30153-3.

5. Chisholm, Hugh, ed. (1911). „Silesia“. *Encyclopædia Britannica*. Vol. 25 (11th ed.). Cambridge University Press.

6. Chisholm, Hugh, ed. (1911). „Silesia“. *Encyclopædia Britannica*. Vol. 25 (11th ed.). Cambridge University Press.

7. Herrmann, Joachim (1970). *Die Slawen in Deutschland* (in German). Berlin: Akademie-Verlag GmbH.

8. Smail, Daniel Lord; Gibson, Kelly (2009). *Vengeance in Medieval Europe: A Reader*. p. 156. ISBN 9781442601260.

9. Arnold, Benjamin (1995). „14 The Western Empire 1125-1197“. In Luscombe, David; Riley-Smith, Jonathan (eds.). *The New Cambridge Medieval History, Volume 4: C.1024-c.1198, Part 2*. Vol. 4. doi:10.1017/CHOL9780521414111.016. ISBN 9780521414111.

10. Hunyadi, Zsolt; Laszlovszky, József (2001). *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*. ISBN 9789639241428.

11. Brady Jr., Thomas A. (2009). *German Histories in the Age of Reformations, 1400-1650*. Cambridge University Press. p. 110,128. ISBN 9781139481151. Archived from the original on 21 September 2021. Retrieved 21 September 2021.